

До спеціалізованої вченої ради Д 26.062.21
державного некомерційного підприємства
«Державний університет «Київський
авіаційний інститут»
Міністерства освіти і науки України

ВІДГУК

опонента – доктора юридичних наук, професора

Бикова Олександра Миколайовича

на дисертацію Боярського Олександра Олександровича на тему:

**«Людський вимір місцевого самоврядування: конституційно-правові
аспекти формування та реалізації», поданої на здобуття наукового ступеня**

доктора юридичних наук за спеціальністю

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

На основі вивчення дисертації, реферату і праць, що були опубліковані за темою дисертації, було встановлене наступне.

Актуальність теми дисертаційної роботи. Становлення і розвиток демократичної правової державності є неможливим без вирішення стратегічного завдання щодо формування і запуску функціонування в державі інституту місцевого самоврядування. В Україні функціонування інституту місцевого самоврядування прямо залежить від муніципалізації державного і суспільного життя. Саме тому актуальною потребою нашого суспільства є звернення уваги на розвиток територіальної громади, як сукупності жителів відповідних адміністративно-територіальних одиниць держави, що здійснюють свій життєвий цикл на локальному рівні соціуму, в межах цієї людської територіальної спільноти, в умовах філософського стану повсякденності з метою вирішення низки найважливіших питань свого існування і функціонування через контекстуалізацію задоволення своїх індивідуальних, групових і колективних інтенцій, устремлінь, потреб, інтересів, формування відповідних атитюдів

*Вх. № Д 26.062.21 / 26
впр 04.12.24р.*

(соціальних, в тому числі й правових установок) та численних габітусів (соціальних практик).

Дисертаційне дослідження Боярського О. О. саме й актуалізує і звертає увагу науковців і практиків на зростання ролі і значення людини, як первинного суб'єкта соціуму, його активного функціонального агенту та основного бенефіціара місцевого самоврядування саме в процесах формування, становлення, розвитку, інституціоналізації та вдосконалення інституту локальної демократії, в межах якого людина здійснює свою життєдіяльність, формує свою соціальну практику, задовольняє широкий спектр своїх власних, а також групових і колективних інтересів, причому не тільки екзистенційної властивості.

Актуальності роботи додає твердження, що ця позиція має стратегічне значення та великий методологічний потенціал, особливо враховуючи, насамперед, об'єктивний характер існування людського виміру місцевого самоврядування, а також той факт, що не дивлячись на достатньо активні процеси муніципалізації соціального і державного життя, роль людини в умовах місцевого самоврядування в Україні залишається фактично не тільки не визначеною з доктринально-теоретичних позицій, а й практично не сформованою на нормативному рівні у відповідності до її визначальної ролі і значення в умовах демократичної правової державності. Звідси актуалізуються і контекстуалізуються процеси з активізації та підвищення ефективності досліджень профільної спрямованості, що скеровані на посилення конституційно-правових аспектів організаційної та нормативно-правової діяльності держави щодо формування і реалізації такої ролі та диспозиції людини в правовому просторі локальної демократії.

Дисертаційне дослідження О. О. Боярського відгукується на актуальні характеристики визначальної ролі людини у місцевому самоврядуванні, що виступає основоположним організаційним та нормативним засобом її існування в локальному соціумі, в межах територіальної громади в Україні, в філософському стані повсякденності, в процесі реалізації нею свого конституційно-правового статусу, – тобто, в умовах, коли вона здійснює свій життєвий цикл та реалізує

репродуктивну функцію по продовженню свого роду у наступних поколіннях, а у глобальному вимірі, – стратегічного завдання щодо продовження існування людської популяції.

Позитивними рисами дослідження є не лише пошуковий характер проблем, які ставились і розглядалися, а і його принципова орієнтація на нагальні потреби розвитку місцевого самоврядування у контексті децентралізації державної влади.

У дисертаційній роботі О. О. Боярського всебічно розглядаються актуальні теоретико-доктринальні підходи до визначення диспозиції людини та її індивідуального габітусу в розумінні становлення місцевого самоврядування, а саме: місцеве самоврядування як природний простір життєдіяльності людини та пріоритетна сфера її існування; людина як біосоціальна істота в контекстуалізації визначення характерологічних ознак соціального та нормативно-правового вимірювання на рівні локального соціуму; філософський стан повсякденності та його стратегічний вплив на процеси формування людини як соціальної істоти в розумінні визначення системи її соціально-рольових позицій; людина в системі координат місцевого самоврядування в контекстуалізації існування та вибору між індивідуальним та колективним існуванням.

У зв'язку з цим можна зробити висновок про обґрунтованість та безумовну актуальність теми дослідження, обраної дисертантом.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими планами і темами.

Дисертацію виконано в межах бюджетної теми «Конституціоналізм у державо- та правотворенні України: стан, проблеми та перспективи» (державний реєстраційний №0111U002227) Інституту законодавства Верховної Ради України.

Дисертаційне дослідження також виконано в межах науково-дослідної теми «Міжнародні стандарти міжнародних організацій та їх імплементація державами-членами» (реєстраційний номер № 69-2021/150106) у межах планових наукових робіт факультету міжнародних відносин державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут».

Мета та завдання дисертаційної роботи. Представлена О. О. Боярським до захисту дисертація має на меті концептуальне обґрунтування конституційно-

правових аспектів формування і реалізації людського виміру місцевого самоврядування в їх теоретичному та праксеологічному контекстах з визначенням факторів, що впливають на формування такого виміру в умовах формування демократичної правової державності, а також прояву глобалізації, з використанням надбань сучасного конституційного і муніципального права.

У дисертаційному дослідженні Боярського О.О. були вирішені конкретні наукові завдання:

- вирішено низку проблемних теоретико-доктринальних підходів до визначення ролі і значення людини та її індивідуального габітусу в розумінні становлення місцевого самоврядування;
- визначено онтологічні та нормативні підходи до визначення місцевого самоврядування як природного простору життєдіяльності людини та пріоритетної сфери її існування;
- досліджено та визначено характерологічні ознаки соціального та нормативно-правового вимірювання людини як біосоціальної істоти на рівні локального соціуму;
- визначено і розкрито особливості системи соціально-рольових позицій людини у філософському стані повсякденності та його стратегічний вплив на процеси її формування як соціальної істоти;
- проаналізовано доктринальний підхід щодо вибору між індивідуальним та колективним існуванням людини в системі координат місцевого самоврядування;
- досліджено феноменологію індивідуальної соціалізації і індивідуальної правової соціалізації та їх роль у становленні і розвитку індивідуального габітусу людини в умовах місцевого самоврядування;
- проаналізовано розуміння і визначення нормативної системи координат людини в місцевого самоврядування;
- вирішено низку проблемних теоретико-доктринальних підходів до визначення ролі і значення колективного габітусу людини в процесі становлення і розвитку місцевого самоврядування;
- досліджено та визначено критеріальні ознаки людинорозмірності

місцевого самоврядування;

- проаналізовано роль феноменології інтересу в становленні колективного габітусу людини в місцевого самоврядування;
- визначено роль і значення ТГ у процесі інституціоналізації колективного габітусу людини;
- досліджено роль і значення колективного габітусу людини та її муніципальних прав у виникненні та формуванні місцевого самоврядування;
- визначено і проаналізовано нормативні координати самопрезентації людини в територіальній громаді як форми визначення функціонально-діяльної основи її функціонування в місцевого самоврядування;
- досліджено і проаналізовано роль і значення становлення феноменології муніципальної людини (*Homo municipalis*) та її роль в формуванні місцевого самоврядування та ін.

У рамках цих та інших поставлених у дослідженні завдань, дисертант правильно формулює об'єкт і предмет свого наукового пошуку. Так, об'єктом дисертаційного дослідження автор визначає суспільні відносини, що виникають у процесі людського виміру місцевого самоврядування (далі – МСВ) у контекстуалізації конституційно-правових аспектів його формування та реалізації. Предметом наукового пошуку виступає доктринальний і соціально-нормативний концепт людського виміру МСВ, що формується, розвивається та формалізується в процесі становлення, розвитку і вдосконалення демократичної правової державності у контексті формування та реалізації його конституційно-правових аспектів. Такий комплексний підхід надав автору можливість дійти системних висновків при визначенні результатів і обґрунтуванні низки нових положень, які мають важливе значення для юридичної науки і практики.

Методологія дослідження. Вагомим компонентом дисертаційної роботи О. О. Боярського слід вважати і запропоновану ним методологію дослідження проблем, пов'язаних із здійсненням наукового аналізу конституційно-правових аспектів формування та реалізації людського виміру у місцевому самоврядуванні, що дозволяють усебічно та комплексно дослідити юридичні властивості

запропонованої дисертантом концепції положення людини в МСВ, що становить комплексне явище, засноване на національній і міжнародній системах визнання, охорони і захисту прав і свобод людини, реалізується на європейському та універсальному рівнях за допомогою договірних та інституційних механізмів.

Використані в процесі проведення дослідження методи наукового пізнання надали автору можливість дійти системних висновків при визначенні результатів і обґрунтуванні низки нових положень, які мають важливе значення для МСВ. Позитивом є те, що у дисертаційному дослідженні обґрунтовується використання методу діалектичної логіки, що дозволив визначити спільне і особливе в визначенні онтологічних аспектів становлення і взаємодії людини та її індивідуального габітусу в розумінні становлення локальної демократії як первинного системно-комплексного концепту людського виміру МСВ (у роботі він був використаний під час написання розділу 1), а також у визначенні теоретико-доктринальних та практичних підходів до розуміння та усвідомлення ролі і значення колективного габітусу людини в процесі становлення і розвитку МСВ (розділ 2).

На основі загальнонаукових методів аналізу і синтезу виявлені характерні риси формування, розвитку і вдосконалення людського виміру МСВ (підрозділи розділів 1 і 2), особливості самопрезентації людини в територіальній громаді (підрозділ 2.5), а також становлення феноменології муніципальної людини (*Homo municipalis*) та її ролі та впливу на формування МСВ (підрозділ 2.6) і ролі і значення інституційної основи громадянського суспільства на формування колективного габітусу людини в МСВ (підрозділ 2.7).

Для визначення опорних соціальних і нормативних імперативів дисертаційного дослідження, що містяться в актуальних питаннях забезпечення конституційним і муніципальним правом держави людського виміру МСВ був застосований антропологічний підхід, який дозволив сформулювати положення про людинорозмірний і людиноцентристський вимір такого підходу (підрозділи розділів 1, 2, 3 і 4).

На основі аксіологічного підходу в дисертації було обґрунтовано положення про гуманістично-ціннісні орієнтири людського виміру МСВ та їх втілення в практичну площину в процесі муніципальної реформи в Україні з метою формування нових суспільних та нормативних пріоритетів в межах людської територіальної спільноти, що функціонує в державно-організованому соціумі. Герменевтичний підхід позначився при тлумаченні конституційних норм стосовно розуміння функціональних аспектів існування людини в межах ТГ, ролі і значення міжнародних правових стандартів прав людини в формуванні та стабілізації людського виміру МСВ, особливо в контексті формування і реалізації конституційно-правового і муніципально-правового статусів людини через застосування опорної феноменології муніципальних прав людини.

Юридично-догматичний метод застосовувався для визначення підходів для аналізу ролі і значення конституційних прав і свобод людини (особистості) і громадянина, а також нормативного концепту муніципальних прав людини як об'єкта конституційного і муніципального регулювання та формулювання авторських дефініцій понять «людський вимір МСВ», «людинорозмірність МСВ», «муніципальні права людини (особистості, члена ТГ)».

Структура дослідження. Про системність представленого дослідження свідчить структура дисертації, яка характеризується цілісністю й логічною послідовністю, є такою, що відображає загальне бачення досліджуваної автором проблеми. Робота складається із з анотацій, вступу, чотирьох розділів, логічно об'єднаних у двадцять підрозділів, висновків до підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг роботи становить 546 сторінок, з них основного тексту 477 сторінок. Список використаних джерел і літератури налічує 275 найменувань.

Вищезазначене свідчить про логічну послідовність дисертаційного дослідження О. О. Боярського, використання в процесі дослідницької роботи принципу викладу матеріалу від загального до конкретного.

Усі розділи, підрозділи та інші структурні частини роботи підпорядковані одній, чітко визначеній меті, яка деталізується конкретними завданнями, які поставив перед собою дисертант.

Структура роботи відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє розкрити авторську концепцію правотворчої діяльності муніципальних органів України в умовах децентралізації державної влади.

Оцінка обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих автором. Результатам дисертаційного дослідження О. О. Боярського притаманний належний рівень наукової новизни, при цьому положення з різним ступенем наукової новизни містяться в усіх чотирьох розділах дисертації.

Дисертант в цілому досягнув мети, яку він поставив перед собою, приступаючи до розробки даної теми. Окрім ґрунтовного теоретичного аналізу, автор дисертації вносить конкретні практичні рекомендації щодо використання в процесі нормативного і законодавчого супроводження і забезпечення МСВ, а також під час проведення конституційної і муніципальної реформ в Україні і реформування системи державного регулювання конституційно-правового та муніципально-правового статусу людини (особистості). Висновки і рекомендації, що робляться в дисертації, а також положення, що виносяться на захист аргументовані і переконливі, їх достовірність і новизна, а також повнота їх викладення в опублікованих наукових працях не викликає сумніву.

Отримані під час написання дисертаційної роботи висновки є обґрунтованими, сформульовані положення базуються на значному емпіричному матеріалі. Опрацьована значна кількість наукових праць з обраної теми, а також великий масив нормативно-правових джерел, що забезпечило високий науковий рівень даного дисертаційного дослідження.

Практичне значення одержаних результатів визначається їх спрямованістю на розв'язання актуальних проблем місцевого самоврядування, зокрема, наприклад у правозастосуванні: для розуміння та вдосконалення матеріальних і процесуальних правових норм національного законодавства в профільній сфері,

включаючи реалізацію прав і свобод людини на рівнях локального соціуму і держави, а також процедури імплементації міжнародних зобов'язань держави з питань становлення і розвитку системи локальної демократії на своїх теренах, реалізації прав і свобод людини, уніфікації практики застосування відповідних міжнародних стандартів і національного законодавства у сфері МСВ.

Наукова новизна дослідження. Дисертаційне дослідження О. О. Боярського дало можливість виокремити ряд висновків, положень, пропозицій та рекомендацій, а саме:

1. Автором аргументовано, що: а) в системно-цільовому розумінні, баченні та сприйнятті оточуючого соціального середовища (телеологічна настанова), б) в якому існує людина, проявляється її сутність, реалізується її соціальний потенціал (суб'єктно-характерологічні настанови), в) і стиль життя, здоров'я і соціальне благополуччя (об'єктно-предметні характерологічні настанови), г) що безпосередньо і напряду залежать від неї і в той же час нею зумовлені (екзистенційно-технологічні настанови), г') були, є і будуть самим ціннісним орієнтиром у напрямках різних досліджень (аксіологічні настанови), д) в тому числі і правових, що досліджують соціальні нормативи, які за допомогою нормування, нормопроектної та нормотворчої діяльності /від «м'якого права до «твердого» (позитивного, писаного) права/ (спеціально-правові технологічні настанови), е) трансформуються, враховуючи на їх соціально важливий типізований та стереотипний характер (онтологічні настанови), є) у норми права, що регламентують та врегульовують відповідні соціальні правила поведінки (поведінково-діяльнісні настанови) та ін. (С. 80 дис.).

2. Доведено, що характерологічні ознаки людини як біосоціальної істоти, що: а) є соціально значущі; б) екзистенційно значущі; в) володіють соціально категоріальною характеристикою; г) напряду пов'язані з життєвим циклом людини; г') їх формування відбувається на протязі всього зазначеного циклу; д) воно відбувається в результаті комунікативної взаємодії з іншими членами локального соціуму – членами територіальної громади; е) воно відбувається в процесі соціалізації людини, що має чіткі телеологічні домінанти

та визначені соціально-ознайомчу, соціально-застосовну, соціально-приспосовну, соціально-статусну, соціально-реалізаційну, соціально-стабілізаційну властивості; є) результатом такої комунікативної взаємодії виступає формування типізованих форм життєдіяльності людини, що набувають характеру соціальних практик і дозволяють реалізувати її життєво важливі настанови та ін. (С. 175 дис.).

3. У роботі проведено системний аналіз визначення ролі і значення колективного габітусу людини в процесі становлення і розвитку місцевого самоврядування дав можливість дослідити низку актуальних проблем, зокрема: людинорозмірність місцевого самоврядування в розумінні визначення його критеріальних ознак; роль феноменології інтересу в становленні колективного габітусу людини в місцевому самоврядуванні; роль і значення територіальної громади у процесі інституціоналізації колективного габітусу людини; роль і значення колективного габітусу людини та її муніципальних прав у виникненні та формуванні місцевого самоврядування; питання визначення нормативних координат самопрезентації людини в територіальній громаді, як функціонально-діяльнісної основи її функціонування в місцевому самоврядуванні; становлення феноменології муніципальної людини (*Homo municipalis*) та її роль в формуванні місцевого самоврядування; роль і значення інституційної основи громадянського суспільства в формуванні колективного габітусу людини в місцевому самоврядуванні (С. 195 дис.).

4. Запропоновано для більш глибокого дослідження проблематики існування і функціонування людини в умовах МСВ в межах територіальної громади побудувати відповідну систему координат «людина – МСВ», що базується на основоположних, індикативних ознаках, які в своєму розвитку демонструють параметральні межі профільної системи, а саме дають можливість визначити та виокремити наступні позиції: а) людина як індивідуум в рамках локальної спільноти та в умовах самоорганізації (в межах МСВ); б) людина як центральна фігура-суб'єкт МСВ (людиноцентризм в МСВ); в) людина в МСВ як в сфері реалізації свого життєвого циклу; г) людина в сфері прояву своїх потреб і інтересів; г') людина в сфері соціалізації, в тому числі і правової соціалізації; д)

людина в сфері прояву своїх прав, свобод і виконання обов'язків; е) людина в сфері прояву публічної влади на локальному рівні соціуму. Дисертантом зазначено, що наведені вище позиції (ознаки) знаходяться одна з одною у системно-комплексному логічному екзистенційно-діяльнісному взаємному зв'язку, так як є пов'язаними через просторові (соціальний простір) та міжособистісні (комунікативна взаємодія) зв'язки, засади, концепти та соціально-індивідуальні, соціально-групові і соціально-колективні настанови, телеологічні домінанти та практичні результати функціонування людини в МСВ. (С. 112 дис.).

5. Аргументовано, що самопрезентація людини (особистості) в територіальній спільноті, як акт її входження до ТГ виступає як складний соціально-психологічний феномен, що характеризується інтерактивним (взаємопов'язаним), інтерсуб'єктивним (той, що веде до виникнення спільності) і інтегративним (той, що об'єднує, системний, комплексний) характером. Огляд і дослідження сучасних теоретичних підходів до розуміння самопрезентації людини (особистості) в ТГ є найважливішим кроком для усвідомлення: а) її психологічного настрою (психологічно-поведінковий критерій); б) виникнення чинників нормування, що лежать в основі її соціалізації (поведінково-нормуючий критерій); в) тенденцій нормативізації, що виступають основоположними елементами у подальшому нормативно-правовому регламентації і регулюванні її поведінкових настанов (критерій нормативізації /переднормативний/); г) її комунікативного потенціалу, що лежить в основі визначення самопрезентації людини (особистості) як невід'ємного атрибуту будь-якої соціальної взаємодії (комунікативний критерій) (С. 246 дис.).

6. Використано доктринально-теоретичний підхід до дослідження статусу людини в контекстуалізації феноменології децентралізації публічної влади, який дав можливість дисертантові проаналізувати актуальні питання знаходження людини та її диспозицію в територіальній громаді в контексті теоретичних підходів до розуміння такого знаходження та функціонування в контексті децентралізації; феноменологію децентралізації повноважень публічної влади та її вплив на становлення, розвиток і вдосконалення місцевого

самоврядування в розумінні модернізації індивідуального і колективного габітусу людини; компетенційні повноваження органів публічної самоврядної публічної влади та їх управлінський потенціал як відображення інтересів людини та її асоціацій в місцевому самоврядуванні, а також феноменологію нормопроекування та вдосконалення його ролі в процесі розширення участі людини в місцевому самоврядуванні (С. 347 дис.).

7. Доведено, що процеси децентралізації повноважень органів публічної державної влади, що: А) скеровані на формування реальної та оптимальної правосуб'єктності ТГ, формування реально-функціонально- і компетенційно-спроможного МСВ, Б) суттєвим чином сприяють трансформації конституційно-правового та муніципально-правового статусу людини на рівні локального соціуму, що функціонує в умовах локальної демократії в бік його розширення та вдосконалення, В) фактично здійснюючи модернізацію індивідуального і колективного габітусу людини, Г) що виникає завдяки розширенню кола форм її життєдіяльності в рамках ТГ, Г') в умовах стану повсякденності та Д) накопичення практичних знань, вмінь і навичок в процесі застосування та реалізації останніх, Е) включаючи і відповідний екзистенційно-праксеологічний дискурс існування та функціонування в територіальній людській спільноті (С. 331 дис.).

8. Зазначено, що об'єктивація зростання феноменології децентралізації в умовах глобалізації та підвищення ролі глобального управління, в умовах якого профільна феноменологія трансформується сприяє її становленню: а) в один з легалізованих та легітимізованих міжнародним співтовариством держав, а також пріоритетних принципів організації та функціонування публічної влади (критерій міжнародної легалізації/легітимації); б) стратегічний напрям сучасної державної політики (критерій стратегічного виміру); в) вагомий критерій у здійсненні усіх галузевих реформ (трансформаційно-галузевий критерій); г) аспект децентралізації державного та місцевого законодавства (критерій модернізації та розвитку); д) основоположний фактор становлення належної компетенційної бази МСВ(компетенційно-зростаючий критерій) (С. 345 дис.).

9. Встановлено, що при формуванні габітусу людини мова, насамперед, йде про: А) про формування поведінково-діяльнісних настанов, що Б) виникають під час функціонування людини в межах ТГ, В) в умовах МСВ, Г) в стані повсякденності, Г') при вирішенні нею екзистенційних питань свого існування та функціонування, Д) в процесі здійснення свого життєвого циклу, – Е) це все відбувається через реалізацію людиною своїх прав, свобод і обов'язків, що у своїй сукупності складають конституційно-правовий статус людини (особистості), і на локальному рівні соціуму кваліфікуються представниками муніципально-правової доктрини, як муніципальні права людини (особистості, члена ТГ), Є) що реалізуються за допомогою ОМСВ, завдяки використанню ними своїх компетенційних повноважень. (С. 405 дис.).

10. Аргументовано, що важливим фактором, що детермінує людинорозмірність МСВ виступає феномен повсякденності, не дивлячись на його дуже складний, сенсуальний та конфліктогенний потенціал, – бо саме повсякденність надає МСВ зміст та стабільність, передбачуваність та перспективу, саме в неї людина в рамках МСВ і як житель-член ТГ знаходить зміст свого існування та отримує можливість планувати свою життєдіяльність у відповідності до своїх інтересів, та виходячи з рівня розвитку локального соціуму і держави. Людинорозмірність МСВ детермінована й тим, що саме воно виступає реальною сферою прояву і реалізації прав людини в їх загальному, конституційно-правовому та муніципально-правовому розумінні та значенні (С. 305 дис.).

Оцінка ідентичності змісту реферату та основних положень дисертації.

Реферат дисертації О. О. Боярського адекватно відтворює основні положення та висновки дисертації. Їх зміст і положення, що є предметом захисту ідентичні. І дисертація, і її реферат виконані з дотриманням встановлених вимог. Наукові положення, висновки і рекомендації щодо можливостей практичного використання отриманих результатів, які представлені дисертантом у рефераті, належним чином розкриті, деталізовані та обгрунтовані у самій роботі. Тобто є всі підстави стверджувати, що Боярський Олександр Олександрович виконав всі

вимоги щодо кількості та обсягу публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Вивчення матеріалів дисертації та наукових публікацій дисертанта дозволили дійти висновку щодо відсутності порушень академічної доброчесності, зокрема академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації результатів дослідження. Використання ідей, наукових результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Зауваження до окремих положень дисертаційної роботи. Поряд з позитивною оцінкою результатів дослідження, підтвердженням її наукового та практичного значення, вважаємо, що у дисертації О. О. Боярського є певні недоліки, окремі положення і проблеми, котрі можуть стати підґрунтям для дискусії:

1. У науковій новизні автор наголошує на розробці авторської концепції положення людини в МСВ, що становить комплексне явище, засноване на національній і міжнародній системах визнання, охорони і захисту прав і свобод людини, реалізується на європейському та універсальному рівнях за допомогою договірних та інституційних механізмів. На захисті бажано було б більш детально аргументувати свої положення і пояснити основний зміст цієї концепції на відміну від багатьох проаналізованих у роботі .

2. На С. 69 автор некоректно і необґрунтовано зараховує до вітчизняних дослідників-філософів чимало російських прізвищ, якими для розвитку української науки не було нічого зроблено, зокрема й у питанні, яке досліджує автор. Бажано було б згадати у дослідженні в історичному ракурсі дійсно українських вітчизняних знакових вчених, які формували українську філософську та юридичну думку. На С. 136 автор згадує також прізвища вже радянських дослідників, але без жодного покликання на їх праці.

3. Робота дуже перенасичена філософською термінологією, саме тому не є цілком зрозумілим використання понять «індивідуальна соціалізація», «індивідуальна правова соціалізація», «індивідуальний габітус людини», зокрема

їх характеристика.

4. У роботі наявна велика кількість повторів, як у тексті роботи безпосередньо, так і у зроблених висновках. Зокрема висновки до розділів повністю дублюють загальні висновки по роботі.

Дані зауваження мають не лише дискусійний і рекомендаційний, а і концептуальний характер. Водночас вони не впливають на загальну позитивну оцінку докторської дисертації О. О. Боярського.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам.

Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, всі сформульовані в ньому положення та висновки обґрунтовані на базі особистих досліджень автора.

Опубліковані О. О. Боярським наукові праці гармонійно репрезентують зміст наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у даному дисертаційному дослідженні, а відтинок часу за який вони були опубліковані засвідчує його тяглість і системність.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, а також за оформленням дисертація відповідає вимогам, що висуваються до докторських дисертацій і встановлені у Порядку присудження та позбавлення наукового ступеню доктора наук, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197.

Реферат дисертації О. О. Боярського адекватно відтворює основні положення, зміст та висновки самої дисертації на тему: «Людський вимір місцевого самоврядування: конституційно-правові аспекти формування та реалізації». Положення, що є предметом захисту ідентичні. І дисертація, і її реферат виконані з дотриманням встановлених вимог.

Загальний висновок щодо відповідності роботи встановленим вимогам МОН України. На підставі вище викладеного вважаю, що дисертація на тему: «Людський вимір місцевого самоврядування: конституційно-правові аспекти

формування та реалізації» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові теоретично обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують важливу наукову проблему у формі концепції муніципальної правотворчої діяльності. Дисертація та її реферат відповідають вимогам, що висуваються до докторських дисертацій і встановлені у п.п. 7,8,9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеню доктора наук, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, їх зміст відповідає паспорту спеціальності 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право, а автор дисертації – Боярський Олександр Олександрович, за результатами і на підставі публічного захисту в установленому порядку, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Опонент:

**Доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії держави і права,
Вищий навчальний заклад
«Університет економіки та права «КРОК»»**

 О. М. Биков

Підпис _____ засвідчує
Директор департаменту кадрів Вищого навчального закладу
«Університет економіки та права «Крок»
Ідентифікаційний код 04675022
 Олександр ПАЛАНЮК
_____ 12 _____ 2024 р.